Statusverandering

De meeste religieuze instituten en sociëteiten van apostolisch leven in Nederland zijn onderdeel van een groter, internationaal geheel. Voor de bestuurbaarheid heeft dit het voordeel dat medezusters cq. medebroeders uit het buitenland het bestuur kunnen ondersteunen en zelfs, na verloop van tijd, overnemen.

Veel Nederlandse provincies van grote internationale instituten hebben al moeten constateren dat zij niet meer volgens de Constituties van hun instituut als provincie kunnen blijven functioneren. Ze kunnen bijvoorbeeld geen provinciaal kapittel meer samenstellen volgens de normen, of zelfs geen provinciaal bestuur vormen. In dergelijke situaties zijn er diverse alternatieven voorhanden:

Mogelijkheden

a. Het vormen van een internationale provincie

Een internationale provincie wordt doorgaans gevormd wanneer in diverse aan elkaar grenzende provincies de terugloop in bestuurskracht zich min of meer tegelijkertijd voordoet.

Voordeel van dit model is dat de voormalige afzonderlijke provincies min of meer gelijkwaardig deel kunnen worden van de nieuwe provincie.

Nadelen zijn er ook. Als er Nederlanders in het bestuur van de provincie zitten, moeten ze meer en verder reizen dan ze gewend waren. Verder heeft een dergelijke provincie te maken met diverse nationale burgerlijke wetgevingen, waardoor er veel deskundigheid nodig is. En tenslotte moet men de cultuurverschillen tussen landen goed bijeen weten te brengen.

b. Aansluiting bij een buitenlandse provincie

Wanneer de krimp zich voornamelijk in Nederland voordoet, wordt weleens het model gekozen van opname van de Nederlandse tak van het instituut in een provincie in het buitenland. In deze fase zijn er vaak geen Nederlandse bestuurders/-sters meer. Dat neemt een grote last weg.

De nadelen van dit model zijn dat het buitenlandse provinciale bestuur rekening moet gaan houden met de Nederlandse burgerlijke wetgeving, waarvan men meestal weinig kennis heeft. Verder heeft men te maken met culturele verschillen, waardoor er communicatiestoringen kunnen ontstaan tussen de Nederlandse leden en het provinciaal bestuur.

Contact van het provinciaal bestuur met de Nederlandse adviseurs is belangrijk voor het welslagen van dit model.

c. Het omvormen van de Nederlandse provincie tot een regio

Als een provincie niet meer als zodanig kan fungeren volgens de Constituties, is het mogelijk om er een regio, subprovincie of iets soortgelijks van te maken. De naam hiervoor varieert per instituut, maar het komt erop neer dat het een entiteit wordt die qua bevoegdheden en verantwoordelijkheden ligt tussen een provincie en een huis. Kies bij voorkeur een vorm die in de Constituties genoemd wordt. Let erop dat de Constituties de gekozen vorm niet uitsluiten van het beheer van tijdelijke goederen.

Het omzetten van een provincie tot regio heeft tot voordeel dat het gemakkelijker is om een overste te benoemen. De meeste Constituties stellen namelijk het bijeenroepen van kapittels niet verplicht voor geledingen lager dan provincies. Lees hier de Constituties wel goed op na.

Een beperking van dit model is dat het bijna altijd een overgangssituatie is, en dat er over enkele jaren nog een stap nodig is naar een lagere bestuursvorm. Dat kan een overweging zijn om deze stap over te slaan.

d. De omvorming van de provincie tot een religieus huis

Een veel gebruikte figuur is om de Nederlandse sectie van het instituut om te zetten in een huis dat direct onder het generalaat ressorteert. Er is dan doorgaans een huisoverste, benoemd door het generaal bestuur. Bij het generalaat is er een contactpersoon die de Nederlandse zaken behartigt.

Een belangrijk aandachtspunt is de eigenheid van de Nederlandse situatie en van de Nederlandse burgerlijke wetgeving.

In dit model is het van groot belang de adviseurs die het Nederlandse huis bijstaan, in contact te brengen en te houden met het generaal bestuur. Het generalaat moet weten wie de adviseurs zijn, en op welk gebied zij de Nederlandse medebroeders of –zusters helpen.

Het proces van statusverandering

De weg naar een andere status voor het Nederlandse deel van het instituut moet zorgvuldig doorlopen worden. Het vraagt om gedegen onderzoek, het inwinnen van advies, het nemen van een besluit en het uitvoeren van het besluit. Hieronder werken we de diverse fases uit.

Onderzoeksfase

De eerste stap naar omvorming is het onderzoeken van de volgende punten:

- Welke verantwoordelijkheden en bevoegdheden wil het Nederlandse bestuur overdragen?
- Welke verantwoordelijkheden en bevoegdheden moeten bij de Nederlandse sectie blijven? (bijvoorbeeld: de Nederlandse leden moeten zelfstandig betalingen kunnen blijven doen voor hun dagelijkse leven)
- Naar welke vorm willen de Nederlandse leden toe: internationale provincie, onderdeel van een buitenlandse provincie, regio/subprovincie, huis onder generalaat?
- In welke richting denkt het generaal bestuur en in welke richting denken besturen in de omliggende landen?
- Welke rechtspersonen (kerkelijk en burgerlijk) zijn er nu?
- Welke rechtspersonen (kerkelijk en burgerlijk) zijn er in de nieuwe situatie nodig?

Overlegfase

In de loop van het proces moet er overleg gevoerd worden op diverse niveaus:

- Het bestuur van de Nederlandse sectie overlegt intern en peilt de meningen bij de leden.
- Het bestuur overlegt met adviseurs en indien nodig met de KNR.
- Het Nederlandse bestuur overlegt met het generaal bestuur en/of met de besturen in omliggende landen.
- Het Nederlandse bestuur legt het contact tussen zijn adviseurs en het generaal bestuur of met het bestuur van de provincie waarin men wil opgaan, en zorgt ervoor dat de vaste adviseurs bekend zijn aldaar.

Besluitvormingsfase

In welke stappen kan men tot een besluit komen? Het eigen recht bepaalt hoe een dergelijk besluit moet worden genomen. Hierover moet men de Constituties raadplegen. Als een statusverandering van een provincie moet worden goedgekeurd door het generaal kapittel, ziet het er als volgt uit:

a. Het bestuur van de Nederlandse sectie bespreekt een voorstel en besluit positief.
b. Als de Nederlandse sectie (provincie of regio) nog kapittels viert, legt het bestuur het besluit voor aan het kapittel. Als er geen provinciale of regionale kapittels meer worden gevierd, kan deze stap worden overgeslagen.
c. Als men mikt op samengaan met omliggende landen, bespreken de betrokken provincies het voorstel.
d. Vervolgens gaat het voorstel naar het generaal bestuur. Als dit positief oordeelt, komt het aan de orde op het eerstvolgende generaal kapittel.
e. Het generaal kapittel neemt een besluit.

Uitvoeringsfase

Als het besluit tot omvorming genomen is, moet het volgende geregeld worden. De wijze van uitvoering is uiteraard afhankelijk van het besluit.

- In ieder geval moet er een bestuur worden benoemd of gekozen voor de nieuwe entiteit, en ook een overste in Nederland.
- De verantwoordelijkheden en bevoegdheden van alle bestuurlijke geledingen worden omschreven.
- De ondersteuning van de Nederlandse overste vanuit het generaal bestuur of het buitenlandse provinciaal bestuur moet zijn gegarandeerd. Er moet steeds iemand in of bij het bestuur zijn die contactpersoon is voor Nederland.
- De rol van de adviseurs in Nederland moet worden omschreven. Hun verantwoordelijkheden en bevoegdheden moeten duidelijk zijn en bij het bestuur bekend.
- De Nederlandse kerkelijke rechtspersoon moet omgevormd worden, net als eventuele burgerlijke rechtspersonen, als die er zijn. Hierbij moet met letten op continuïteit: de rechtspersonen moeten niet worden vervangen door nieuw op te richten entiteiten, maar ze moeten worden omgevormd.
- De verandering van status dient in een notariële akte te worden vastgelegd. Hierbij verdient het aanbeveling advies te vragen aan een canonist(e), en de akte te laten passeren door een notaris die enig begrip heeft van kerkelijke structuren.